

[RECENSIES]

Jean-Yves Huwart, *Le second déclin de la Wallonie. En sortir*, Bruxelles, Editions Racine, 2007, 172 pp., ISBN 978 2 87386 509 2.

De jongste jaren komen de scherpste analyses over de blijvende economische crisis in Wallonië van Franstaligen. In 2005 gaf de gewezen secretaris-generaal van Artsen zonder Grenzen Alain Destexhe, Brussels volksvertegenwoordiger en liberaal senator voor de MR, de toon aan. In dezelfde lijn is er ditmaal het boek van journalist Huwart, in 1974 in Namen geboren, redacteur economie bij *Trends-Tendances*. Hoewel vele gegevens niet onbekend zijn, is het in zijn samenhang een ontluisterende analyse geworden, steunend op recente Waalse, Europese en internationale rapporten en evaluatieverslagen, geïllustreerd met vele voorbeelden. Centraal staat de eigen verantwoordelijkheid van de Waalse politieke elite. Hoewel dat niet zo expliciet wordt gezegd, gaat het vooral om de PS-staat, zij het met de medebetrokkenheid van de andere partijen. Die eigen verantwoordelijkheid werd ontweken door zich steeds in een slachtofferrol te plaatsen: van de *haute finance*, van de Vlaamse hegemonie, van de mondialisering.

De naoorlogse crisis trof Wallonië zeer hard. De toproegio uit de 19de eeuw, langs de horizontale middenas Luik, Charleroi, Bergen, verarmde snel. De Brusselse *haute finance* trok zich terug. Tienduizenden verloren hun werk. De desindustrialisering zou dat proces versnellen. Het contrast met Vlaanderen was groot. Het 'arm Vlaanderen' uit de 19de eeuw werd midden van de jaren 1960 voor het eerst de rijkste economische regio in België. Daar begint de auteur zijn verhaal. Volgens hem veranderden in de jaren 1980 twee contex-

tuele factoren. De ergste schok was voorbij; het Waalse Gewest verkreeg de geëiste economische bevoegdheden. Toch ging het van kwaad naar erger. Tussen 1986 en 2003 verloor Wallonië bijna 10% bruto binnenlands product per capita in vergelijking met het Europese gemiddelde, terwijl de werkloosheid tot boven de 18% steeg. Een record in Noord-West Europa. Na een vergelijking met acht andere regio's in Europa, met een gelijkaardig industrieel verleden, besluit de auteur, verwijzend naar het desbetreffende rapport van de Conseil économique et social de la Région wallonne uit 2005: "*A peu près dans tous les domaines étudiés 'la Wallonie cumule tous les retards', indique le rapport. C'est ce qui rend la Région wallonne unique.*" Hoe kwam het zover?

De auteur verwerpt de stelling dat Wallonië door de federale staat in de steek zou zijn gelaten. Reeds in 1959 werden de wetten met betrekking tot de economische expansie door de regering-Eyskens op gang getrokken. Daarna kwam de wafelijzerpolitiek, die België niet alleen met vele nutteloze werken opzadelde, maar die het land in 1981 ook mee op de rand van het bankroet bracht. Een mechanisme dat maar eerst stopte bij de overdracht van die bevoegdheden in 1988. Het gaat dan om de aanwending van die enorme geldmiddelen. Volgens de auteur werden die in Vlaanderen, ondanks een aantal schandalen, grosso modo goed besteed; in Wallonië niet. De francofone politici beperkten zich te uitsluitend tot brandweerwerk in functie van bedrijven in nood, tot het artificieel in stand houden van duizenden jobs waarvan vele tochten dode waren opgeschreven, terwijl men de kans liet voorbijgaan om een nieuw economisch weefsel uit te bouwen. Dat ging gepaard met twee ontwikkelingen, die via politisering en cliëntelisme een systeem van verspilling accentueerden. Vooreerst werd de overheid als remedie tegen de hoge werkloosheid ingeschakeld. Vandaag nog telt Wal-

lonië 40% van loontrekkenden in een publieke dienst tegenover 28% in Vlaanderen. Economisch schadelijk werd de wijze waarop de staat de plaats van de privé ging innemen. Talrijke intercommunales werden opgericht. Ze eigenden zich grote economische macht toe, maar werden bevolkt door politiek geparachteerden zonder de nodige expertise. Dat leidde tot machtsverkaveling en baronieën, cliëntelisme en rijk betaalde mandaten. De auteur besteedt daaraan een indringend hoofdstuk onder de titel *La grande bouffe*, met als eerste ondertitel *Comme un pacha dans une intercommunale*. Zo telde Wallonië 130 intercommunales (tweemaal zoveel als in Vlaanderen), met in totaal 20000 ambtenaren en raden van beheer met vaak meer dan vijftig leden. Niet zo lang geleden werd gerationaliseerd, niet per sector maar per beken, zodat de macht van de barons intact bleef. Het werden gesloten systemen, zonder veel controle en met normvervaging tot gevolg, zoals nog bleek uit het recente schandaal van de sociale woningen. De nationale partijbesturen hadden daarop weinig greep, ofwel om electorale redenen, ofwel omdat zij zoals de PS statutair in de federaties niet konden tussenbeide komen, tenminste tot in 2006. Het doet de auteur besluiten: *“Les errements ne sont pas le résultat des mœurs dissolues d’un seul bassin géographique. La mauvaise gouvernance est bien un problème général wallon.”*

In 1988 verkreeg de Waalse regering uitgebreide economische en corresponderende financiële bevoegdheden. Het Gewest (opgericht in 1980, ministeries in 1983) beschikte voortaan over eigen economische hefboomen, maar werd de gevangene van het gegroeide systeem. Men zette het beleid van hoofdzakelijk brandweerwerk voort, *“la politique économique de papa”*, *“docteur Région wallonne”*, gefocust op grote industriële groeipolen. Voor de intercommunales en hun equivalenten veranderde weinig: *“Pour elles, le gouver-*

nement wallon n’est qu’un guichet à subsides. Jadis, les baronnies dépiautaient les morceaux gras réservés par l’Etat national à la Wallonie. Depuis 1988, elles têtent le pis de la Région wallonne.” Er bestond ook geen gevoel van urgentie: *“Le chèque de l’Etat fédéral arrive tous les mois.”* Bovendien gingen vanaf 1993 voor Henegouwen de Europese subsidiesluizen open. Funest was de voortzetting van de wafelijzerpolitiek, subregionaal en lokaal. Het leidde tot een totale versnippering van subsidies en concurrentiële geldverslindende projecten. De auteur noemt de periode 1990-2000 dan ook *“la décennie perdue”*. Tot 1999 beschikte Wallonië noch over een programma van economisch herstel op lange termijn, noch over de instrumenten daartoe en evenmin over een efficiënt evaluatiesysteem. De auteur is scherp: *“Les pouvoirs publics ont gaspillé des milliards d’euros d’argent publics en Wallonie au cours des dernières décennies... Le second déclin était évitable. L’impéritie, l’aveuglement collectif et le repli sur soi d’une génération de dirigeants wallons ont ruiné deux décennies de tentatives de remise à flot.”*

Om dat kracht bij te zetten, wijdt de auteur hallucinante hoofdstukken aan de baronieën van Luik (pp. 71-92) en Henegouwen (pp. 93-119). Tot het einde van de jaren tachtig was Luik nog de rijkste Waalse stad, waarna een snel verval inzette. De socialistische federatie werd verscheurd door clangevechten tussen de kernstad en de burgemeesters van de periferie. Waarover men het wel eens was, de luchthaven van Bierset in het kader van de intra-Waalse wafelijzerpolitiek, eindigde dan weer op een dure misrekening, vanwege de eis tot een met Charleroi concurrentiële passagiersterminal. Nog schrijnender is het verhaal over Henegouwen. Tussen 1994 en 2006 kreeg de provincie als achtergestelde regio zo’n anderhalf miljard euro aan Europese subsidies, in totaal zo’n drie miljard euro aan publieke middelen. In tegenstelling tot vergelijkbare Europese regio’s bleek de

toestand er bij het einde slechter dan bij de start in 1994, gemeten aan de werkloosheidsgraad (zeker bij jongeren) en aan het bruto binnenlands product per capita (gezakt tot 69% van het gemiddelde van de vijftien; 75,5% van de vijfentwintig). De provincie presteerde zelfs slechter dan de rest van Wallonië. Geld werd verkwest volgens de hierboven uiteengezette mechanismen: versnippering over talloze miniprojecten waarbij niemand werd vergeten, geen strategie, geen coördinatie, geen evaluatie. Hoe blijkbaar ook de Europese controle grotendeels faalde, komt in het boek echter niet tot zijn recht.

Een ander pijnpunt betreft het onderwijs. In 1989 werd deze bevoegdheid overgedragen aan de Gemeenschappen (mede versneld door de financiële wantoestanden in het Franstalige onderwijs, H. Van Velthoven). Ondanks ingrepen bleef het Franstalige onderwijs én duur (gemiddeld 40% meer omkadering dan in de buurlanden) én naar internationale normen inferieur. De auteur wijt dat aan een in de praktijk elitair onderwijssysteem en een in globo te laag opleidingsniveau. Met als gevolg slecht voorbereide generaties op de kennismaatschappij en een gebrekaan meertaligheid. Het draagt een zware verantwoordelijkheid in het wegzinken van de Waalse economie en in de hoge werkloosheidsgraad bij jongeren: 29,2% bij de min-25 jarigen in 1993, 33,1% in 2006. Dat is bij de slechtste scores van de Europese regio's. Bijgevolg zou volgens de auteur de Waalse regering deze bevoegdheid niet langer alleen aan de Franse Gemeenschap mogen overlaten, gezien de preventieve effecten ervan voor de Waalse arbeidsmarkt. Maar verder waagt hij zich niet. Wallingante drukkingsgroepen ijveren echter reeds jaren voor de overheveling van het onderwijs naar het Waalse Gewest (eerste *Manifest voor de Waalse Cultuur* in 1983; tweede in 2003) en dus de overgang naar een Waals Gewest-Gemeenschap. Dat zou zeker twee voordelen bieden. Een meer op de noden van

Wallonië hervormd onderwijs en gerichte cultuur. De versterkte mogelijkheid tot het stimuleren van een identitair collectief project dat de subregionale egoïsmen en de optelsom van particularismen zou kunnen overkoepelen, de toevoeging van een gevoelsmatige dimensie (*oser être wallon*) aan een rationeel politiek project. Dat Waalse regionalisme en een verdere staats hervorming worden echter afgeblokt door de huidige keuzes van de Waalse partijvoorzitters die ter bescherming van de financiële Waalse belangen de voorkeur aan een Belgische status-quo geven.

De auteur beseft wel dat hij vooral de schaduwzijden beklemtoont. Zo lijkt hij de impact van de dramatische aftakeling van de Waalse zware industrie wat te onderschatten. Het professionele profiel qua '*job destruction*' komt niet overeen met dat van '*job creation*' en dat stelt een pijnlijke overgangperiode. Hetgeen geen afbreuk doet aan de rest van zijn analyse. Tussendoor geeft hij de lichtpunten aan, ook in Luik en Henegouwen. Het boek begint overigens met het dehomogeniseren van de economische ruimte en de indeling ervan in vier categorieën. Als meest dynamische gebieden vermeldt hij de provincie Waals-Brabant, het arrondissement Aarlen, Moeskroen en de Duitse kantons, alle aan de buitenkant gelegen en onderdeel van andere economische groeipolen: Brussel, Groot Hertogdom Luxemburg, de zone Rijsel-Kortrijk en via Aken Duitsland. De enige Waalse groeipool op zich situeert hij eveneens in Waals-Brabant rond de universitaire campus van Louvain-la-Neuve. Maar dat weegt niet op tegen de economische catacomben van Luik, Charleroi en de Borinage, die samen 65% van de Waalse economie vertegenwoordigen. Toch is de auteur overtuigd van de grote potentiële mogelijkheden van Wallonië om, mits een andere bestuurscultuur, in een eerste fase het Europese gemiddelde te bereiken: de intellectuele en artistieke creativiteit, de kmo's,

5% meer gediplomeerden uit het Hoger Onderwijs dan het Europese gemiddelde, een netwerk van negen Franstalige universiteiten met knowhow inzake wetenschappelijk onderzoek en internationaal gewaardeerd (hoewel hij de versnippering betreurt)... Wat ontbreekt, in vergelijking met het *risorgimento* in analoge Europese regio's, is het gebrek aan consensus over de ernst van de situatie bij alle sociale geledingen én een gemeenschappelijke toekomstvisie zowel in een nationale als in een internationale context. Na het reeds verloren decennium toont de auteur zich, steunend op evaluatierapporten, weinig enthousiast ten aanzien van het *Contrat d'avenir pour la Wallonie* (1999), het *Contrat d'avenir actualisé* (2002) en het *Contrat d'avenir renouvelé* (2004). De wending in de geesten kwam er nadat senator Destexhe van de MR in 2005 zijn vernietigende analyse publiceerde, terwijl ook het Vlaamse ongeduld groeide. In augustus-september 2005 volgde het Marshallplan. Ditmaal reageert de auteur geestdriftiger: "*Le plan Marshall est le programme le plus sérieux et professionnel élaboré jusqu'ici pour extraire la Wallonie de l'ornière*": alleen op de economie gefocust, veel minder versnippering van publieke financiële middelen, duidelijke prioriteiten via de aanduiding van een beperkt aantal competentiepolen gericht op specialisering en vernieuwing, veel betere coördinatie tussen de actoren w.o. de ondernemingen en de universiteiten, het installeren van een onafhankelijke commissie van industriëlen en universiteitsprofessoren voor de selectie van de te financieren projecten... Zijn evaluatie blijft genuanceerd, maar een jaar later stelt hij in een aantal onderdelen toch een aanzienlijke vooruitgang vast. In een recente bijdrage bevestigde de voorzitter van die selectiecommissie, de West-Vlaming Luc Van Steenkiste, oud-voorzitter van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) in de periode 2002-2005, de trend-

breuk. Ook hij wijst erop dat mede door de solidariteitstransfers tot voor kort niet overal in Wallonië eenzelfde gevoel van urgentie had bestaan, dat voor een collectieve mobilisering een gemeenschappelijk vijandbeeld (het egoïstische, belerende en dominante Vlaanderen) nuttig was, dat alleen gefocuste research tot innovatie leidde. Hij begreep ook het scepticisme tegenover het zoveelste plan. Hij getuigde echter dat bij de uitwerking van het onderdeel competentiepolen de beoordelingscommissie in volle onafhankelijkheid en zonder politieke beïnvloeding had kunnen werken, dat de Waalse regering alle aanbevelingen had overgenomen, dat de commissie de controle over de gesubsidieerde projecten zou blijven verzekeren. Mocht het Marshallplan mislukken in zijn ambitie om over de volgende vijf à tien jaar het niveau van Vlaanderen te bereiken, dan zou mits ongewijzigde omstandigheden de privé-sector het ditmaal alleen aan zichzelf te wijten hebben.¹

En Vlaanderen in dit verhaal? Het komt mij voor dat Huwart Vlaanderen als te homogeen en wat te modelmatig voorstelt. Bepaalde praktijken deden zich evengoed in Vlaanderen voor. Wel is het zo dat de politieke hegemonie van één partij, in casu de CVP, er sneller werd gebroken en dat het socialisme er sneller moderniseerde. En de cijfers liegen natuurlijk niet. Wallonië in zijn geheel heeft een bruto binnenlands product per capita dat 72,2% van het Belgische gemiddelde bedraagt. Na transfers wordt dat tot 92,5% opgetrokken. Daaruit kan men afleiden dat in-tussen de 'inkomensparadox' wel is verdwenen. Voor de betekenis en de omvang van de

1. L. Vansteenkiste, *De noodzaak tot innovatie. Het Marshallplan voor Wallonië*, in: G. Buelens, J. Goossens & D. Van Reybrouck (eds.), *Waar België voor staat een toekomstvisie*, Antwerpen-Amsterdam, 2007, pp. 211-220.

jaarlijkse transfers verwijst Huwart naar Rudy Aernoudt.² In tegenstelling tot de tien miljard euro per jaar, naar voren geschoven door N-VA, Vlaams Belangen en het Warandemanifest, beschouwt hij deze zes miljard euro als een realistische schatting (zo'n 4% van het Vlaamse primair inkomen). Hij bestrijdt tevens dat het in vergelijking met transfers tussen regio's in andere Europese landen om exorbitante sommen zou gaan. Voor 43% betreft het financiering via de overheid, voor 57% vanuit de sociale zekerheid en vooral door de aanhoudend hoge werkloosheid in Wallonië. Volgens een simulatie leeft 15% van de Walen onder de armoedegrens. Dat cijfer zou 42% hoger liggen (22% dus) zonder de transfers. Dat verklaart waarom Wallonië voor België kiest en zich in de mate van het mogelijke tegen verdere autonomie verzet³, wat men de 'verlatingsangst' is gaan noemen. Aernoudt pleit voor het behoud van de solidariteitsmechanismen. In een Europese context zou dat ook gebeuren. Vlaanderen ligt met haar bruto binnenlands product 22% boven het Europese gemiddelde en behoort tot de top vijf van de rijkste 'landen'. Wallonië ligt met ongeveer 5% onder dat gemiddelde. Wel cruciaal noemt hij het belang van een 'contrasolidariteit': financiële transfers moeten tot een duurzaam herstel van de ontvangende regio leiden en die niet in slaap wiegen. Ook hij neemt de PS-staat op de korrel en stelt dat het economische herstel vooral een politiek probleem is. De eis naar transparantie in de geldstromen en inspraak in de aanwending ervan noemt hij dan ook gerechtvaardigd, bv. via een jaarlijks vooruitgangsrapport.

2. R. Aernoudt, *Wij willen onze drie euro terug. Over de financiële transfers*, in: G. Buelens, J. Goossens & D. Van Reybrouck (eds.), *Waar België [...]*, pp. 197-210.

3. G. Fonteyn, *Waarom Wallonië voor België kiest*, in: G. Buelens, J. Goossens & D. Van Reybrouck (eds.), *Waar België [...]*, pp. 187-195.

Hoe dan ook, aan Vlaamse kant is een minimumconsensus gegroeid om van een subsidiëringfederalisme veel meer over te schakelen naar een verantwoordelijkheidsfederalisme, met behoud van solidariteit. Het sluit aan bij de twee openingsvragen die Huwart in zijn boek Vlaanderen ziet stellen. Eén. Wat heeft Wallonië de jongste twintig jaar, sinds de regionalisering, voor zijn economische herstel gedaan? Twee. Waarom zou men geloven dat Wallonië erin zou slagen economisch het Europese gemiddelde te halen? Te veel discours en te weinig resultaten hebben de band met Vlaanderen verzwakt en tot nieuwe eisen inzake overheveling van bevoegdheden geleid. Het brengt Huwart tot een slotconclusie: "*La menace ne vient pas de l'extérieur. La Wallonie n'a, aujourd'hui, d'autre ennemie qu'elle-même.*"

[Harry Van Velthoven]